

Workshop Student voice t.b.v. Onderwijsparade - WERKplaats IPD 17 maart 2022

- **IVL:** Marja Poulussen, Sanne Vuijk (0968568), Imaani Badrisingh (0934839), Gunnar Gombert (0979671), **ISO:** Marjolijn Schouten, **WdKA:** Robert van Raffe, **WERKplaats IPD:** Margo Pluijter

1. Inleiding

Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw wordt in onderwijsonderzoek en -vernieuwing steeds meer rekenschap gegeven van het belang van participatie en actieve betrokkenheid van leerlingen en studenten bij kennisontwikkeling over en vormgeving van hun dagelijkse leefwereld. Hiervoor zijn verschillende motieven. Een groeiende beweging wil 'de stem van de student' sterker laten klinken en het belang daarvan voor student, het onderwijs en onderzoek over het voetlicht brengen. Dit gebeurt vaak onder de noemer *Student Voice*. De Haagse Hogeschool (HHS) deed recentelijk (2021) een vooronderzoek naar Student Voice binnen de school en onderzocht belemmerende en bevorderende factoren bij het versterken van de stem van de student. Dit verkennende onderzoek is voor enkele docenten van HR een inspiratiebron geweest voor een aantal recent ontwikkelde initiatieven m.b.t. studentbetrokkenheid/ participatie.

Het begrip Student Voice -ook wel studentbetrokkenheid genoemd- is echter complex, manifesteert zich op verschillende manieren en in verschillende gradaties. In de literatuur worden grofweg twee benaderingen zichtbaar, waarbij de ene benadering morele/ethische motieven heeft om studenten te betrekken (zoals het recht op participatie als onderdeel van persoonlijke ontwikkelingsprocessen) en de andere instrumentele redenen (zoals bevorderen van studiesucces) vooropstelt (Verhoeff & Guérin, 2021; Verbeek & Ponte, 2014).

2. Wat verstaan wij onder student voice? Waarom is het belangrijk?

Vertrekpunt is de definitie van Adam Fletcher 'Student voice is any expression of any student, anywhere at any time about learning, schools and education' (Fletcher, 2017, p. 58). Hierin is de betekenis van 'student voice' voor onderwijs en onderzoek gekoppeld aan de pedagogische functies van onderwijs te weten kwalificatie, socialisatie, brede vorming en emancipatie (van der Ploeg, 2019; Biesta, 2015; Biesta, 2018). Iedere pedagogische functie manifesteert zich *via specifieke kenmerken van 'student voice'* in de praktijk. Bij Kwalificatie gaat om *transparante processen* om tot deze kennis en vaardigheden te komen en deze te beoordelen *en een respectvolle, open bejegening van studenten*. Bij Socialisatie wordt verondersteld dat studenten worden ingewijd en opgenomen in de community van de hogeschool (de opleiding) en de beroepsgroep (stage-instelling). Studenten nemen de waarden, normen, gewoonten, rituelen die binnen het hoger onderwijs en de beroepsgroep gebruikelijk zijn over en dragen deze zelf ook uit. *Socialisatie vraagt in de relatie om het voorleven van gelijkwaardigheid, gezamenlijke verantwoordelijkheid & wederkerigheid*. Brede vorming gaat om vorming van de persoon en ontwikkeling van eigen identiteit, uniciteit en verantwoordelijkheid. Dat vraagt erom dat studenten worden ingewijd *in complexe maatschappelijke vraagstukken en ook in verschillende vormen van democratie, inclusief onderwijs en burgerschap*. Juist in persoonlijke ontmoetingen in een diverse community krijgen studenten de ruimte om te ontdekken wie ze (willen) zijn en welke talenten ze willen ontplooien. De emancipatiefunctie *veronderstelt dat studenten zélf kunnen bijdragen aan het bevragen en bekritisieren van de regelsystemen, de organisatie, de processen, de omgangsvormen, de waarden en normen. Vanuit eigen autonome verlangens en drijfveren dragen zij bij aan de transformatie van de transformatie van de organisatie en de regels in de professionele leer- en werkcontext*. Bovengenoemde functies sluiten aan bij inclusief onderwijs zoals beschreven door Tuitt (2003). Deze functies samen maken het onderwijs tot een democratisch instituut waar alle betrokkenen gezamenlijk vormgeven aan participatie, deliberatie en beslissen over de werk- en leeromgeving.

Workshop Student voice t.b.v. Onderwijsparade - WERKplaats IPD 17 maart 2022

- **IVL:** Marja Poulussen, Sanne Vuijk (0968568), Imaani Badrisingh (0934839), Gunnar Gombert (0979671), **ISO:** Marjolijn Schouten, **WdKA:** Robert van Raffe, **WERKplaats IPD:** Margo Pluijter

3. Welke verschijningsvormen heeft Student Voice in drie experimenten van WERKplaats IPD?

Zoals benoemd zijn er verschillende motieven om studenten te betrekken bij kennisontwikkeling en vormgeving van eigen leefomgeving, afhankelijk vanuit welke benadering ingestoken wordt. Binnen de WERKplaats IPD zijn er op dit moment verschillende experimenten die actief vanuit het concept student voice werken. Elk project kent zijn eigen theoretische duiding, waar doelen aan worden gekoppeld die grofweg gaan over de onderwerpen die het experiment betreffen.

Experiment 1: Atelier Inclusief Curriculum (IvL cluster Mens & Maatschappijvakken)

In het experiment Atelier Inclusief Curriculum¹ werken we met het aspiratiemodel van Quaglio en Corso (2017). Daarin betrekken we de aspecten intra- en interpersoonlijk bewustzijn, omdat zij voorondersteld worden als het om het inclusief onderwijs (Tuitt, 2003) gaat.

Dat model biedt een praktisch raamwerk waarmee geformuleerde doelen bereikt kunnen worden. Zij gaan uit van drie basisprincipes, te weten: eigenwaarde, betrokkenheid en doelbewustzijn. Deze principes zijn uitgewerkt zijn in acht condities die ruimte bieden aan aspiraties van studenten. Om hun *eigenwaarde* te vergroten zijn de volgende condities belangrijk: erbij horen, helden hebben en erkenning krijgen voor inzet en prestaties. Om *betrokkenheid* te bevorderen zijn plezier en enthousiasme, nieuwgierigheid en creativiteit en avontuur en uitdaging belangrijk. Om het *doelbewustzijn van de studenten te versterken* wordt hun de ruimte gegeven verantwoordelijkheid te nemen en leiderschap te tonen. Dat leidt ertoe dat studenten vertrouwen in zichzelf krijgen en doelbewust aan het werk gaan, ondersteund door de hoge verwachtingen die anderen hebben en wetende dat ze ondersteund worden, indien nodig.

Deze interpretatie van student voice is van belang voor het realiseren van onderwijsvernieuwingen (houding, gedrag, resultaten).

Experiment 2: Student Voice 2.0 (HR breed aangeboden als keuzevak voor studenten)

In dit experiment richten we ons op het bevorderen van student-led initiatieven (interventies) om inclusiviteit op de hogeschool te bevorderen. We sluiten aan op het gedachtegoed inclusieve pedagogiek van Tuitt (2003). Binnen de inclusieve pedagogiek is de 'student voice' een belangrijk kenmerk. Howell & Tuitt (2003) beschrijven 'student voice' als een pedagogiek die zorgt voor een leerklimaat waarin studenten een beroep kunnen doen op hun eigen geschiedenis en ervaringen. Iedereen brengt namelijk ervaringskennis mee die de leeromgeving kan versterken. Naast deze verrijking van de onderwijscontext waarin de student in de lessen gezien wordt, versterkt het studenten en docenten in hun inclusieve handelen en hun kijk op de samenleving.

In dit experiment staat daarom de stem van de student centraal en werken we aan het creëren van ontmoetingen waarin sprake is van gelijkwaardig partnerschap tussen studenten en onderwijs-medewerkers. Wij ondersteunen de studenten om hun stem te laten horen over hun ervaringen, ideeën en oplossingen rondom inclusief onderwijs en werken vanuit de visie dat 'student voice' geen vaste methodiek is maar "om een overtuiging gaat, een wezenlijk ander manier van kijken naar kennishouders" (Greenwood & Levin, 2006, P217) waarin studenten als partners in onderwijs en onderzoek serieus worden genomen.

Experiment 3: Illustration 2.1 (module bij Willem de Kooning Academie)

Het experiment Improving Illustration 2.1 heeft meerdere doelen, maar een van de belangrijkste past goed in het Student Voice thema. Wij hebben het geformuleerd als "changing the hierarchy in the classroom", we willen proberen horizontalere verhouding te creëren tussen studenten en docenten (geen "sit down and listen to the teacher"). We weten uit ervaring dat traditionelere vormen van lesgeven, zoals Tuitt (2003) in de introductie schrijft, een vijandige sfeer kunnen creëren in een diverser klaslokaal. Op een ander niveau is dit project een resultaat van het luisteren naar studenten.

¹ IVL- Lero Cluster Mens& maatschappijvakken 2021-2022

Workshop Student voice t.b.v. Onderwijsparade - WERKplaats IPD 17 maart 2022

- **IVL:** Marja Poulussen, Sanne Vuijk (0968568), Imaani Badrisingh (0934839), Gunnar Gombert (0979671), **ISO:** Marjolijn Schouten, **WdKA:** Robert van Raffe, **WERKplaats IPD:** Margo Pluijter

Een van de belangrijkste redenen dat we het zijn begonnen is omdat studenten kritiek hadden geuit op de manier van lesgeven en de inhoud van onze lessen.

Om ons doel te bereiken moesten we niet alleen kijken naar andere manieren van lesgeven, maar ook de inhoud van onze lessen opnieuw overwegen. Het leek ons goed om dit samen met de studenten te doen, tijdens de lessen zelf. Belangrijke concepten in ons project zijn “unlearning” en het idee dat kennis iets is dat in een proces van samenwerking en dialoog tot wordt geproduceerd. “Unlearning fixed ideas about illustration and teaching and, in dialogue with students, come up with a shared understanding of the history of illustration and its current manifestations in contemporary (visual) culture. “

Voorwaarden voor betekenisvolle participatie

Op welke manier kunnen studenten worden ondersteund om de bestaande onderwijspraktijken en het voorgenomen te beleid bevragen, te onderzoeken en een eigen oordeel te vormen? En hoe ver reikt participatie eigenlijk? Wat is de rol van de student bij het bedenken van en/of beslissen over vernieuwing?

Participatie van studenten wordt op verschillende manieren theoretisch geduid. Mitra en Hart onderscheiden verschillende participatieniveaus, terwijl Egg en Fielding de nadruk leggen op de kwaliteit van communicatieprocessen bij participatie. Fielding spreekt bijvoorbeeld over de flow in de interactie en samenwerking, die bepalend is voor de ervaren participatieruimte van studenten. Participatie is niet alleen een zaak van meer of minder, maar kan fluctueren: op verschillende momenten in samenwerkingen, met verschillende betrokkenen, op meerdere niveaus en is bovendien afhankelijk van doelen en contexten (Verbeek & Ponte, 2014).

Mitra (2006) geeft aan dat ‘student voice’ in de praktijk in intensiteit varieert en daarmee verschilt ook de betekenis van student voice voor het onderwijs en leren. Het meest basale niveau is ‘students being heard’. Studenten die wordt gevraagd hun mening te geven over problemen en oplossingen laten een groeiend gevoel van eigenwaarde zien, wanneer zij ervaren dat er naar hen wordt geluisterd. Dit basale niveau wordt opgevolgd door het niveau waar jongeren en staf samenwerken om problemen en uitdagingen te adresseren (‘students collaborate with adults’). In hechtere relaties participeren studenten actief in het zoeken naar oplossingen en krijgen ook invloed. Mitra rapporteert bij deze vorm een groeiend wederzijds begrip onder stafleden en studenten. Het hoogste niveau is leiderschap tonen (‘building capacity for leadership’). Lyons, Brasof and Baron (2020) stellen dat wanneer studenten participeren in ‘authentic leadership positions’ de relaties tussen volwassenen en jongeren verbeteren, het zelfrespect en gevoel van competentie toeneemt en de studieresultaten verbeteren. Ook ontwikkelen de jongeren die in deze leiderschapsposities zitten het vermogen om energie bij anderen los te maken en hen te inspireren. Leiderschapscompetenties die ertoe doen zijn kritisch bewustzijn, inclusiviteit en positiviteit.

Er worden door HHS zes kenmerken genoemd van betekenisvolle student voice:

1. alle studenten kunnen in verschillende rollen, systeem breed en op verschillende niveaus betrokken raken bij vernieuwing;
2. er is sprake van faire bejegening door een passende ondersteuning, toerusting, waardering en toekenning van autoriteit aan de student;
3. studenten zijn vanzelfsprekend opgenomen in ongoing en onderling gerelateerde activiteiten van onderwijsverbetering;
4. voor het borgen van studentbetrokkenheid is sprake van ondersteunend beleid, structuren en processen;

Workshop Student voice t.b.v. Onderwijsparade - WERKplaats IPD 17 maart 2022

- **IVL:** Marja Poulussen, Sanne Vuijk (0968568), Imaani Badrisingh (0934839), Gunnar Gombert (0979671), **ISO:** Marjolijn Schouten, **WdKA:** Robert van Raffe, **WERKplaats IPD:** Margo Pluijter
- 5. er is onvoorwaardelijke wederzijdse betrokkenheid en inzet van iedereen in de leergemeenschap voor het integreren van student voice;
- 6. er zijn sterke connecties tussen volwassenen en student die het leren van beiden ontwikkelen.

Meerdere auteurs benadrukken het systeem brede, wederkerige karakter van student voice als voorwaarde. Respect is een attitude, het serieus nemen van de ander en waarde toekennen aan wat de ander zegt. Dit veronderstelt openheid, ontvankelijkheid, de bereidheid andere perspectieven en ervaringen tot je te nemen dan jezelf hebt en het je onthouden van een oordeel. Deze laatste zijn waarden die aansluiten bij de waarden onder inclusief onderwijs zoals benoemd door Tuitt (2003) en gehanteerd op HR. Ook bepleit Bovill (2017) transparant te zijn over de mate van participatie (in welke fase, in welk domein en over welk onderwerp) en helder te zijn over wie het uiteindelijk voor het zeggen heeft.

5. Tot slot

Het is niet vanzelfsprekend dat we studenten horen en vooral niet dat we luisteren en hen verstaan (Fielding, 2001). Er zijn genoeg belemmeringen² bij het streven naar en experimenteren met partnerschappen waar inclusiviteit, gelijkwaardigheid en wederkerigheid kenmerkend zijn. De staf moet bijvoorbeeld de controle houden over kwaliteitseisen die overheid of beroepsgroep stellen, wat restricties geeft aan vergaande vormen van participatie. Ook het beleid, de procedures en de structuren van de hogeschool zijn -zacht gezegd- niet altijd ondersteunend. En dan is er het dilemma of studenten voldoende kennis en ervaring hebben om de meer vergaande vormen van participatie te kunnen waarmaken.

Er zijn verschillende motieven voor en vormen van student voice. De vergaande vormen dagen de traditionele verhoudingen in het onderwijs uit. De rol van de student als onderwijsconsument, transformeert naar partner en co-creator. De aandacht wordt verlegd van studieresultaten naar proces gerelateerde opbrengsten van onderwijs. Student voice vraagt om afstand te doen van de traditionele rolverdeling staf-student. Dit veronderstelt dat alle partijen de bereidheid hebben om macht te delen. Student voice levert daarmee een belangrijke bijdrage aan inclusief onderwijs

Bronnen

- Howell, & F. Tuitt (red.) (2003), *Race and higher education: rethinking pedagogy in diverse college classrooms*. Cambridge, MA: Harvard Education Publishing Group.
- Greenwood, D. J., & Levin, M. (2006). *Introduction to action research: Social research for social change*. SAGE publications.
- Verbeek, G. & Ponte, P. (2014). *Participatie in het onderwijs. Onderzoek met en door leerlingen*. Den Haag; Boom Lemma Uitgevers.
- Verhoeff, C., & Guérin, L. (2021). *Rapport Students Voice*. Haagse Hogeschool, Lectoraat Wereldburgerschap. https://www.dehaagsehogeschool.nl/docs/default-source/documenten-onderzoek/expertisecentra/gil/w2101-0541-rapport-student-voice-op-de-haagse-digi-nw2.pdf?sfvrsn=b1b29d65_6 *Alle bronnen die niet in deze lijst staan, zijn te vinden in dit rapport.*
- Quaglia, R.J., & Corso, M.J. (2014). *Student voice. The instrument of change*. California Corwin press.

² Zie bijlage 1 voor meer specifieke uitwerking van belemmeringen

Workshop Student voice t.b.v. Onderwijsparade - WERKplaats IPD 17 maart 2022

- **IVL:** Marja Poulussen, Sanne Vuijk (0968568), Imaani Badrisingh (0934839), Gunnar Gombert (0979671), **ISO:** Marjolijn Schouten, **WdkA:** Robert van Raffe, **WERKplaats IPD:** Margo Pluijter
- Tuitt, F. (2003). Afterword: realizing a more inclusive pedagogy. In A. Howell, & F. Tuitt (red.), Race and higher education: rethinking pedagogy in diverse college classrooms. Cambridge, MA: Harvard Education Publishing Group.
- Meer informatie over WERKplaats inclusieve pedagogiek en didactiek staat [hier](#) op Hint.

Workshop Student voice t.b.v. Onderwijsparade - WERKplaats IPD 17 maart 2022

- **IVL:** Marja Poulussen, Sanne Vuijk (0968568), Imaani Badrisingh (0934839), Gunnar Gombert (0979671), **ISO:** Marjolijn Schouten, **WdKA:** Robert van Raffe, **WERKplaats IPD:** Margo Pluijter

Bijlage1: Blokkades bij de ontwikkeling van studentvoice, gebaseerd op onderzoek HHS (2021)

Door wie	Ongewenst gedrag of beleid
Stafleden	<ul style="list-style-type: none">• de stem van de student voor eigen doeleinden gebruiken (fondsenwerving en reclame)• geen ruimte geven en autoriteit gunnen aan studenten (de 'macht' niet willen delen)• niet laten weten op welke manier zij de inbreng van de studenten verwerken in activiteiten en de besluitvorming.
Studenten	<ul style="list-style-type: none">• ten onrechte ervan uitgaan dat zij namens alle studenten kunnen spreken en daarmee de waardevolle diversiteit van de stem van de student neutraliseren ('whitewashing')• als enkeling worden geprezen om hun getoonde kwaliteiten en deze zelfs overdrijven ('showboating')• uitgaan van hun onfeilbaarheid mee door het romantiseren door volwassenen van de stem van deze (uitverkoren) student• niet het gevoel hebben dat zij invloed hebben of dat hun inbreng wordt gewaardeerd en verwerkt.
Systeem	<ul style="list-style-type: none">• ondersteunend beleid in de organisatie ontbreekt (contradicties tussen open leerprocessen met onvoorspelbare uitkomsten versus gesloten systeemafspraken en leeropbrengsten)• in het beleid of in de praktijk is sprake van selectie en discriminatie en niet iedereen kan participeren (uitsluitingsmechanismen)• er zijn (on)bewust organisatienormen die niet in lijn zijn met de motieven voor student voice• gebrek aan (im)materiële ondersteuning en erkenning (tijd, professionalisering, geld, studiepunten, informatievoorziening, passend taalgebruik)• ontbreken van een sterke sociale gemeenschap (delen van macht en co-creatie)